

Cuvinte

și... necuvinte

De ce inventăm cuvinte? De ce uneori **nichitizăm** (D.P. Popescu) – adică „facem vorbe din te miri ce”? *Cuvinte* sau *necuvinte*... cine decide, în ultimă instanță?

Cum apare un cuvânt nou? De ce numim computerul *computer* sau bancomatul, *bancomat*? De ce nu alăturăm niște sunete din întâmplare – cum ar fi *arao*, ca să declarăm că *arao* înseamnă... oare ce înseamnă? Asta e, nu avem niciun indiciu de decodare... După documentare, descoperim: „Tot ce este nou în limbă se dezvoltă pe temelii vechi, folosindu-le și coexistând cu ele” (Ferdinand de Saussure); „Orice cuvânt nou este determinat de tradiția lingvistică anterioară. Prin urmare, elementele lexicale noi sunt «previzibile», existând virtual în sistemul limbii” (Eugeniu Coșeriu).

Noile cuvinte, așadar, nu apar *ex nihilo*, din complexe de sunete arbitrare; orice termen nou este, într-un fel sau altul, motivat, alcătuiindu-se din formați preexistenți, cf. *fitodesign* (< gr. *phiton* „plantă” + engl. *design* „armonizare estetică”).

Există și cuvinte „artificiale”, făcând excepție de la acest principiu de formare a cuvintelor (*Kodak*, *felibru*, *rococo* ș.a.); se crede însă că numărul lor, în limbile europene, nu depășește cifra 10 (ne referim în exclusivitate la termenii din limba comună, nu la creațiile expresive ale scriitorilor). Autorul termenului *Kodak* a fost americanul George Eastman, constructor de aparate fotografice și optice, care mărturisește: „Am inventat acest cuvânt. Îmi plăcea litera *k*. Mi se părea importantă și impunătoare... Am început a rosti îmbinări de sunete care formau «cuvinte» ce începeau și se terminau cu *k* și care ar fi sunat la fel de bine în orice limbă”. (Biografia termenului *Kodak* a început în 1889.)

De regulă, creațiile noi urmează anumite modele. Termenii formați pentru a numi noi obiecte, fenomene, realități etc. se numesc în literatura de specialitate **neologisme denotative** (sau **necesare**), cf. *euroregiune*, *birotică*, *implantolog* etc. Formațiile conotative, intens marcate stilistic, sunt numite **creații expresive** sau **neologisme stilistice**.

Cităm în cele ce urmează câteva dintre cele mai plastice creații expresive aparținând ziariștilor, scriitorilor, dar și unor vorbitori anonimi dotați cu imaginație: *loviluție* „revoluție și/sau lovitură de stat” (cuvânt hibrid vizând evenimentele din Decembrie 1989); *jos-strigători* – eufemism expresiv

pentru *mitingiști*, *protestatari* (apărut în *Academia Cațavencu*, 1991); *codac* „ins care stă la coadă”, *răspândac* „zvonist”, *implementac*, *intelectocănimie*, *exasperanțe*, *jenibil* (formație glumeață: *jenant* + *penibil*); *stresiune* (din limbajul glumeț al studenților: *sesiune* + *stres*); *fiționari* (cuvânt inventat de scriitorul Radu Cosașu); *mineriadă* „venirea brutală a minerilor în București pentru a restabili «ordinea» prin violență sau pentru a răsturna un guvern (în anii 1990-1991); după *Iliada*”; (și, după același model): *huliganiadă* (*huliganiada* din '89), *golaniadă*, *dosariadă*, *voluntariadă* „**luptele pentru Reintegrarea Republicii Moldova din 1992**”, *mitocaniadă*, *scenariadă*.

Reflex lingvistic al unei realități social-politice limitate în timp și al atitudinii față de această realitate, formațiile citate ilustrează o disponibilitate constantă a limbii spre derivare și joc de cuvinte.

Trimbulind e un cuvânt inventat de Nichita Stănescu și folosit în mai multe din textele sale: *Au venit trimbulinzii cu trimbulindele după ei, / dar s-au izbit de trimbulinzii care veneau cu trimbulindele după ei...* („Înceata gândire a arborelui secular”, din culegerea *Dintr-un abecedar marțian*, 1982). Nichita Stănescu a creat și: *a ierbi*, *vulturare*, *dezîngerare*, *cerbos*, *mitocosit*.

Supranumit „inventator de cuvinte”, scriitorul Paul Goma, pe lângă multiplele inovații din scrierile sale, a alcătuit și un **Alfabecedar**, un dicționar de cuvinte inexistente, majoritatea rezultate din îmbinarea altor cuvinte, cum ar fi: *abandomnișoară*, *celibatard* „fiul nelegitim al celibatarei”, *jalbină* „albină care zboară cu jalbe”, *ovinocență* „starea mielului”. Cei interesați pot consulta și *Dicționarul cuvintelor inexistente* (<http://www.geocities.com/tavilis/inexistente.htm>); aici vor afla, între altele, despre *limba spargă*, inventată de Nina Cassian, în care poeta a scris mai multe poezii publicate în volumele *Loto-Poeme* (1972) și *Jocuri de vacanță* (1983). Iată câteva cuvinte din această „limbă”: *acustru*, *belifer*, *ceplină*, *chilnic*, *coroave*, *corund*, *cozimiri*, *develnic*, *estravă*, *flaniță*, *mărğaș*, *nituraș*, *plentura*, *scorțopi*, *stelpică*, *tofări*, *tumnărie*, *țargă*, *veglină*, *vereaș*, *zargă*.

Neologismele stilistice sunt individualizate în cel mai înalt grad, având circulație redusă sau constituind niște *hapaxuri*. Uneori, din goană după originalitate, pentru formarea lor se forțează legile limbii, aceasta nu diminuează însă importanța creativității lingvistice.